

The comparative analysis of quality of life in urban old and new texture (Case study: Kerman city)

Ghazanfarpour, H^{a,1}. Karimi, S^b. Saeidi, F^c

^a Associate Professor of Geography and Urban Planning, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

^b Assistant Professor in Department of Geography and Urban Planning, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

^c MSc Student of Geography and Urban Planning, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.

ABSTRACT

Objective: The quality of life studies in Supervision Public policy and Its role is as an efficient tool in urban management and planning. In kerman city there are clear differences between the quality of life in its tissues Due to the physical and social conditions governing these two tissues. the purpose of this research analysis of the quality of life evaluation tissues of Kerman city.

Method: The method of this research was descriptive-analytic that done information cumulation is through library studies and through the observation of the position extant Within the scope of the study and completion the questionnaire and to analyze the data has been used from SPSS statistical software and the AHP model. has been used ArcGIS software to produce maps also.

Results: The results are from the AHP model it shows that the relative weight of quality of life indexes n the new and old tissue it has been described The Bahonar district in economic index 0.375, In social index 0.285, in environmental index 0.284 and physical index 0.515, has earned. Houshang Moradi Kermani district in economic index 0.385, social index 0.544, environmental 0.547, and physical index 0.333 The situation is very nice. Khajeh Khezr to earn 0.141 in economic index, social 0.087, environmental 0/110 and physical index 0.075 earned points. Moshtaghiyeh district in the economic index 0.086, social index 0.087, environment 0.057 and physical index 0.075 has earned .

Conclusion: The Result in Research showed in the all index new districtst (Bahonar and Houshang Moradi Kermani) are better off than old district. (Khajeh Khezr and Moshtaghiyeh).

Keywords: Quality of Life, Old Texture, New Texture, Kerman City, AHP Model.

Received: May 14, 2109

Reviewed: August 17, 2019

Accepted: October 09, 2019

Published Online: March 20, 2020

Citation: Ghazanfarpour, H., Karimi, S., Saeidi, F (2020). *The Comparative analysis of quality of life in urban old and new texture (Case study: Kerman city)*. Journal of Urban Social Geography, 7 (1), 1-19. (In Persian)

DOI: [10.22103/JUSG.2020.2002](https://doi.org/10.22103/JUSG.2020.2002)

¹ Corresponding author at: Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran, P.C: 7616913439. E-mail address: ma1380@uk.ac.ir (Ghazanfarpour, H).

تحلیل تطبیقی سنجش کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید شهری (مطالعه موردی: شهر کرمان)

حسین غضنفرپور^a، صادق کریمی^b، فاطمه سعیدی^c

^a دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
^b استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
^c دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

چکیده

تبیین موضوع: مطالعه کیفیت زندگی در پایش سیاست‌های عمومی و نقش آن به عنوان ابزاری کارآمد در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اهمیت اساسی دارد. در شهر کرمان تفاوت‌های آشکاری میان کیفیت زندگی در بافت‌های مختلف آن دیده می‌شود که ناشی از فضای کالبدی و شرایط اجتماعی حاکم بر بافت‌های قدیم و جدید شهری است. هدف از این تحقیق، تحلیل و سنجش کیفیت زندگی در بافت‌های شهر کرمان است.

روش: روش انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده که اطلاعات آن از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و از طریق مشاهده وضع موجود در محدوده مورد مطالعه و تکمیل پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق آزمون‌های آماری از نرم‌افزار آماری SPSS و AHP بهره‌گیری شده؛ همچنین از نرم‌افزار ArcGIS نیز در تهیه نقشه‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج حاصل از روش AHP نشان می‌دهد محله شهرک باهنر در شاخص اقتصادی امتیاز ۳۷۵ در شاخص اجتماعی ۲۸۵/۲۸۵ شاخص زیست محیطی ۲۸۴/۰ و شاخص کالبدی ۵۱۵/۰؛ همچنین محله هوشنگ مرادی کرمانی در شاخص اقتصادی ۳۸۵/۰، اجتماعی ۵۴۴/۰، زیست محیطی ۵۴۷/۰ و کالبدی ۳۳۳/۰ از وضعیت به مراتب خوبی برخوردارند. محله خواجه‌خضر از نظر اقتصادی ۱۴۱/۰، اجتماعی ۰/۸۷، زیست محیطی ۱۱۰/۰ و کالبدی ۰/۷۵ امتیاز را کسب نموده‌اند. در این شاخص‌ها محله مشتاقیه از نظر شاخص اقتصادی ۰/۸۶، اجتماعی ۰/۸۷، زیست محیطی، ۰/۵۷ و کالبدی ۰/۷۵ بوده است.

نتایج: جمع‌بندی این پژوهش نشان می‌دهد محلات جدید یعنی محلات شهرک باهنر و هوشنگ مرادی کرمانی در همه شاخص‌ها، نسبت به محلات مشتاقیه و خواجه‌خضر در بافت قدیم از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند.

کلیدواژه‌ها: کیفیت زندگی، بافت قدیم، بافت جدید، شهر کرمان.

انتشار آنلاین: ۱۳۹۹/۰۱/۰۱

پذیرش: ۱۳۹۸/۰۷/۱۷

بازنگری: ۱۳۹۸/۰۵/۲۶

دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۲۴

استناد: غضنفرپور، حسین؛ کریمی، صادق؛ سعیدی، فاطمه (۱۳۹۹). تحلیل تطبیقی سنجش کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید شهری (مطالعه موردی: شهر کرمان). دوفصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری، ۷ (۱)، ۱۹-۰۱.

DOI: [10.22103/JUSG.2020.2002](https://doi.org/10.22103/JUSG.2020.2002)

مقدمه

تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در ۳۸۵ سال قبل از میلاد مسیح باز می‌گردد (نجات، ۱۳۸۷: ۱۱). برای حل مشکلات بشر شهرنشین و ارتقای ابعاد کیفی زندگی او مفهومی با عنوان کیفیت زندگی مطرح و مورد تحقیق قرار گرفته است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱). کیفیت زندگی شهری یکی از مهمترین حوزه‌های مطالعات شهری در کشورهای مختلف است. این مهم به دلیل اهمیت روزافزون مطالعات کیفیت زندگی در پایش سیاست‌های عمومی و نقش آن به عنوان ابزاری کارآمد در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱).

بافت قدیم شهر کرمان در گذر زمان همواره از پارامترهای مختلف کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... تأثیر پذیرفته و در نسبت با آنها کلیت خویش را شکل و انسجام بخشیده است. در شهر کرمان تفاوت‌های آشکاری میان کیفیت زندگی در بافت‌های مختلف شهری دیده می‌شود که ناشی از فضای کالبدی و شرایط اجتماعی حاکم بر این دو نوع بافت است. مسئله اصلی این است که شهر کرمان با مسائل عدیده‌ای در کیفیت زندگی روبروست این مسائل عبارتند از: از بین رفتن تدریجی هویت و اصالت بافت، فرسودگی بافت، افزایش مهاجرت جمعیت از بافت قدیم به سایر نقاط شهر، جایگزین شدن افراد کم درآمد در این بافت، وضعیت کالبدی نامناسب و فرسودگی روزافزون، نارسائی در ارائه خدمات شهری، مسائل و مشکلات بسیار زیاد زیست محیطی و اقتصادی، با توسعه محله‌های جدید در شهر و کیفیت زندگی مطلوب و محیط شهری مناسب در محلات بافت جدید، تفاوت مهمی بین این دو بافت به وجود آمده است.

افزایش سریع جمعیت شهر کرمان در چند دهه اخیر، باعث افول روزافزون کیفیت زندگی شده است. تخریب بافت قدیم و فرسوده شدن آن مشکلات زیادی را برای این شهر به وجود آورده است. با توجه به اهمیت سنجش کیفیت زندگی و نیز لزوم برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد برای بهبود و افزایش رفاه شهروندان، این تحقیق با هدف تحلیل تطبیقی وضعیت کیفیت زندگی دو بافت قدیم و جدید شهر کرمان را مورد بررسی قرار می‌دهد؛ با این هدف که کیفیت زندگی در کدام یک از بافت‌ها مطلوب‌تر است؛ به عبارتی تغییر در کیفیت زندگی در بافت قدیم و تنزل آن، و به تبع آن، ایجاد تفاوت در مناطق مختلف قدیم و جدید از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی، ضرورت مطالعه را ایجاب می‌نماید. لذا این تحقیق بر آن است تا با مطالعه کیفیت زندگی، سعی در شناسایی نواحی مسأله‌دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان در زندگی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی، جمعیتی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبد فضای شهری بر کیفیت زندگی بافت قدیم و جدید شهر کرمان را پایش و ارزیابی نماید و به شناخت صحیحی از تفاوت‌های کیفیت زندگی در محلات بافت قدیم نسبت به سایر مناطق شهر خصوصاً محلات بافت جدید شهر برسد؛ همچنین، تفاوت‌های موجود و شکاف بین مناطق شهری کرمان (بافت قدیم و جدید) از نظر کیفیت زندگی و میزان رضایت از محیط و رفاه شهروندان و دسترسی به خدمات شهری و دیگر شاخص‌های کیفیت زندگی را ارزیابی و در جهت بهبود کیفیت زندگی در شهر کرمان به خصوص بافت قدیم برنامه‌ریزی و راهکارهایی را ارائه دهد.

نظریه غالب مطالعه کیفیت زندگی بر اساس ابعاد عینی زندگی شامل: مطالعه شاخص‌هایی چون کالبدی و دسترسی، زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی بوده است؛ لذا کیفیت فیزیکی زندگی در محدوده مورد مطالعه با استفاده از شاخص‌های یاده شده و گویه‌های تعریف شده مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

مقایسه تطبیقی یعنی کنار هم نهادن دو پدیده که با یکدیگر حداقل یک وجه اشتراک دارند. و بررسی دقیق و تجزیه و تحلیل همه‌جانبه آنها به کمک متغیرها یا ملاک‌های مقایسه پذیر به منظور شناخت نقاط تشابه و اختلاف. در غرب افرادی مانند منتسکیو، اگوست کنت، دورکیم، و در شرق افرادی مانند: شیخ‌طوسی، علامه حلی، و ابن خلدون مقایسه تطبیقی را انجام داده‌اند.

پیشینه نظری

در خصوص معنی کیفیت زندگی تعاریف و تعابیر مختلفی ارائه شده است، برخی آن را توانایی فرد برای اداره زندگی از دید خود می‌دانند (Ware, 2004: 19). دونالد کیفیت زندگی را اصطلاحی توصیفی عنوان می‌کند که به سلامت و ارتقاء عاطفی، اجتماعی و جسمی افراد و توانایی آنها برای انجام وظایف روزمره اشاره دارد (Donald, 2001: 67). در تعریفی که ویور در سال 2001 ارائه داده و مورد قبول بسیاری از صاحب نظران می‌باشد، کیفیت زندگی عبارت است از برداشت هر شخص از وضعیت سلامت خود و میزان رضایت از این وضع (King, 2006: 89). همچنین کیفیت زندگی به عنوان احساس فرد از سلامت، رضایت یا عدم رضایت از زندگی، سرور و شادمانی یا ناخشنودی و نظایر آن تعریف شده است (Dalkey, 1982: 34). بالاخره سازمان جهانی بهداشت کیفیت زندگی را درک افراد از موقعیت خود در زندگی در حیطه‌های فرهنگی، ارزش‌های سیستمی که در آن زندگی می‌کنند و روابطشان با اهداف، آرزوها و دغدغه‌هایشان عنوان می‌کند (Orley, 1994: 53). کیفیت زندگی از طرف سازمان جهانی بهداشت به صورت زیر تعریف شده است "ادارک فردی از شرایط زندگی‌شان در ارتباط با فرهنگ و سیستم ارزشی که در آن زندگی کرده و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها و توجهات آنها است (Vankamp, 2003: 18). برخی آن را به عنوان قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به عنوان اندازه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی، اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و مواردی از این دست تعبیر کرده‌اند (Epley and Menon, 2008: 281). همچنین کیفیت زندگی احساس بهزیستی، خشنودی یا رضایتمندی در نتیجه‌ی عوامل محیط بیرونی می‌باشد (Mostafa, A, M, 2012: 257).

علاوه بر این کیفیت زندگی ترکیبی از بهزیستی در ارتباط با عواملی مانند سلامتی، رفاه، آزادی انتخاب و همچنین ارتباط با نیازهای اساسی‌تر مانند دسترسی به تغذیه، پوشاک، آب آشامیدنی، امکانات آموزشی، مراقبت‌های بهداشتی و درآمد (Balester et al, 2012: 68). کیفیت زندگی شهری نیز با عنوان «زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در یک محیط شهری تلقی می‌شود (آیزر، ۲۰۰۴: ۳). در واقع کیفیت زندگی شهری ممکن است، احساس خوبی از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان از قبیل خوانایی، خاطره‌ی جمعی و حس تعلق تاریخی باشد (Prefect, M, 1992, 134). همچنین کیفیت زندگی شهری تلاشی برای ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چارچوب پایداری می‌باشد (حاتمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۵). لیو، سه رویکرد را در بررسی مفهوم کیفیت زندگی ارائه می‌دهد (Liu, 1996: 5):

- تعریف کیفیت زندگی براساس عناصر تشکیل دهنده آن، مانند شادکامی، رضایتمندی، ثروت، سبک زندگی.
- تعریف کیفیت زندگی از طریق به کارگیری شاخص‌های عینی و ذهنی اجتماعی مانند تولید ناخالص داخلی، بهداشت، شاخص رفاه، شاخص آموزش.
- تعریف کیفیت زندگی براساس تعیین متغیرها یا عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی و توجه به زمینه‌ها و شرایطی که در آن سطح کیفیت زندگی تعیین می‌شود.

فیلیپس نیز کیفیت زندگی را در ابعاد فردی و جمعی بررسی می‌کند، که این بررسی در سطح فردی مؤلفه‌های عینی و ذهنی را شامل می‌شود. لازمه کیفیت زندگی فردی در بعد عینی تأمین نیازهای اساسی و برخورداری از منابع مادی جهت برآوردن خواست‌های اجتماعی شهروندان است و در بعد ذهنی به داشتن استقلال عمل در موارد زیر مربوط می‌شود (Philips, 2006: 23):

- افزایش رفاه ذهنی شامل لذت‌جویی، رضایتمندی، هدف داری در زندگی و رشد شخصی؛
 - رشد و شکوفایی در مسیر سعادت و دگرخواهی؛
 - مشارکت در سطح گسترده‌ای از فعالیت‌های اجتماعی.
- اما سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۳ مؤلفه‌های کیفیت زندگی را به صورت زیر تعریف کرده است:

ادراکات فردی از موقعیت شخصی در زندگی، زمینه‌های فرهنگی و سیستم ارزشی در ارتباط با اهداف و انتظارات فرد و استانداردها (عظیمی، ۱۳۸۹: ۸).

سنجش کیفیت زندگی شهری از ابعاد عینی و ذهنی: مفهوم کیفیت زندگی شهری، مفهومی چند بعدی و پیچیده است. بدون شک زمانی می‌توان از این مفهوم در برنامه‌ریزی های شهری استفاده کرد، که چارچوبی مناسب و قابل اطمینان برای سنجش آن تدوین شود (لطفی، ۱۳۸۸: ۷). در این زمینه با دو رویکرد اصلی در سنجش کیفیت زندگی شهری مواجه می‌شویم: رویکرد عینی و رویکرد ذهنی (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۵). این دو رویکرد غالباً بطور مجزا از همدیگر و به ندرت در ترکیب باهم برای سنجش کیفیت زندگی شهری به کار می‌روند (خادم الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۰).

کیفیت عینی زندگی، شرایط بیرونی زندگی را نمایش می‌دهد (Das, 2008: 298). کیفیت عینی زندگی با استفاده از شاخص های عینی که مرتبط با واقعیات قابل مشاهده و ملموس زندگی هستند، اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص‌ها از داده‌های ثانویه مانند تراکم جمعیت، نرخ جرم، میزان تحصیلات، خصوصیات خانوار و... حاصل می‌شود (Tuan Seik, 2000: 34). این رویکرد که توسط درینوسکی و تیموس ابداع شده است در اکثر کشورهای اروپایی به ویژه کشورهای اسکاندیناوی نیز معروف است (عظیمی، ۱۳۸۹: ۴). شاخص های عینی در حالی که پایایی بالایی دارند، از قابلیت اطمینان پایینی برای سنجش بهزیستی انسانی برخوردارند (Tuan Seik, 2000: 34).

کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی، که ادراک و ارزیابی افراد را از وضعیت زندگی خود منعکس می‌سازد، با استفاده از شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص‌ها که مکمل متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی اند، ادراکات و ارزشیابی افراد را از وضعیت عینی زندگی شان نمایش می‌دهد. شاخص‌های ذهنی از پیمایش ادراکات، ارزیابی‌ها و رضایت ساکنین از زندگی شهری بدست می‌آیند در حالیکه شاخص‌های عینی مربوط به حقایق قابل مشاهده هستند که غالباً از داده‌های ثانویه بدست می‌آیند (خادم الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۶). لی اظهار می‌کند که کیفیت زندگی باید ذهنی باشد و مناسب‌ترین شیوه برای کشف کیفیت زندگی، پرسیدن ادراک مردم از زندگی آنهاست (Lee, 2008: 23). شاخص‌های عینی به تنهایی نمی‌توانند اطلاعات کافی را برای ما فراهم سازند (خادم الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۱).

مطالعه تطبیقی یعنی کنار هم نهادن دو پدیده که با یکدیگر حداقل یک وجه اشتراک دارند و بررسی دقیق و تجزیه و تحلیل همه‌جانبه آنها به کمک متغیرها یا ملاک‌های مقایسه‌پذیر به منظور شناخت نقاط تشابه و اختلاف. بر این اساس لازم است دو پدیده که مقایسه تطبیقی می‌شوند شرایط لازم را داشته باشند: اولاً وجوه مشترکی بین آنها وجود داشته باشد دوم اینکه اشتراکی بین این دو وجود داشته باشد و دیگر اینکه معیارها و متغیرهایی که مقایسه می‌شوند، یکسان باشد. روش تطبیقی که مبتنی بر مقایسه برای فهم مشابهت‌ها و تفاوت‌هاست یکی از قدیمی‌ترین روش‌ها در اندیشه اجتماعی و علوم اجتماعی است. ارسطو به مقایسه بین دولت شهرهای گوناگون یونان و هردوت به مقایسه میان جهان یونانی و غیر یونانی پرداختند (مک‌کی و مارش، ۱۳۷۸: ۲۸۷). به نظر هانترایس، تنوع رویکردها در بین و درون رشته‌های گوناگون علمی ضرورت توجه به پژوهش تطبیقی را بیشتر ساخته است (هانترایس، ۲۰۰۹: ۳۶) تحلیل تطبیقی به معنای توصیف و تبیین مشابهت‌ها و تفاوت‌های شرایط یا پیامدها در واحدهای بزرگ مقیاس مانند مناطق، ملت‌ها، جوامع و فرهنگ‌هاست (غفاری، ۱۳۸۸: ۳).

پیشینه عملی

پوراحمد و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود به سنجش کیفیت زندگی شهری مهاجران افغانستانی مقیم ایران با رویکرد ذهنی در شهر رباط کریم پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان دهنده آن است که شرایط کیفیت زندگی مهاجران در شهر رباط کریم پایین و کمتر از متوسط ارزیابی شده است. پایین‌ترین میزان رضایت مربوط به جنبه اقتصادی، تفریح و اوقات فراغت است؛ همچنین متغیرهای اجتماعی-فرهنگی آثار بیشتری در بالا رفتن کیفیت زندگی داشته‌اند.

شکور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان بررسی تطبیقی راهکارهای ساماندهی و توانمندسازی در بافت های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله های باربند و فاز یک زمین شهری فیروزآباد) به این نتیجه رسیدند که با توجه به آزمون t گرفته شده در میان محلات مورد مطالعه هر دو محله تمایل به بهبود هر چه بهتر شرایط زندگی در محلات خود دارند.

حسینی و توکلی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مورد مطالعه: محله وردآورد منطقه ۲۱ شهر تهران) به بررسی سطح رضایت از شاخص کلی کیفیت زندگی شهری پرداختند و در نهایت با ضریب همبستگی نشان دادند که میان شاخص‌های کیفیت زندگی همبستگی وجود دارد.

امسی کریا و همکاران (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای با عنوان چگونگی ارتباط قوی بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری جنوب شرقی کوئزلند پرداخته اند و نتایج پژوهش حاکی از ارتباط ضعیف میان شاخص‌های عینی و ذهنی است که در هنگام به کارگیری استنتاج‌ها باید مراقبت شود چرا که بهبودی در کیفیت ذهنی زندگی شهری اساس بهبودی در کیفیت عینی زندگی شهری است

داس (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای با عنوان کیفیت زندگی شهری؛ مطالعه موردی: گواهایی به این نتیجه رسیده است که شرایط عینی و ذهنی ابعاد مهم کیفیت زندگی هستند اما همبستگی این دو بعد زیاد نیست. همچنین پی می برد که رضایت از شهروندان گواهایی از حمل و نقل در پایین ترین سطح در بین متغیرها قرار دارد و بیشترین رضایت از مسکن می باشد.

اکنای و راستیمی (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای با عنوان اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری و رضایت محله (مورد مطالعه: فاماگوستا)، به این نتیجه رسیدند که رضایت از کیفیت کلی زندگی شهری در فاماگوستا پایین است و تقریباً دوسوم نمونه‌ها از محله خود راضی نبودند و فقط ۲۱ درصد از کیفیت زندگی راضی بودند.

در مقالات مشابه دیگر یک شهر به طور کلی و یا یک منطقه شهری مورد مطالعه قرار گرفته و نتیجه حاصل بر یک شهر یا منطقه شهری مترتب است، اما این مقاله چهار محله از دو منطقه شهری کرمان را مورد مطالعه قرار داده و به لحاظ تطبیقی در واقع بافت‌های قدیم، میانی و جدید شهری را شامل شده است؛ لذا فراگیری نتیجه به مراتب از نتایج حاصل از یک منطقه شهری بهتر و دقیق‌تر است.

داده‌ها و روش‌شناسی

این پژوهش مبتنی بر روش توصیفی و تحلیلی است، شیوه جمع‌آوری داده‌ها به صورت اسنادی (مراجعه به سازمان‌ها، ادارات و ارگان‌های مربوطه جهت استفاده از آمار، اطلاعات، نقشه و ...) و کتابخانه‌ای (جهت مطالعه الگوهای نظری در راستای کیفیت زندگی) و میدانی (از طریق مشاهده وضع موجود در محدوده مورد مطالعه و تکمیل پرسشنامه) جمع‌آوری اطلاعات صورت گرفته است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری به کمک نرم‌افزار SPSS استفاده شده؛ همچنین از نرم‌افزار ArcGIS در تهیه و تولید نقشه‌ها استفاده شده است. توزیع فضایی کاربری‌ها در کیفیت زندگی نقش مهمی دارند لذا توزیع فضایی آنها و ارتباط کاربری‌ها با یکدیگر و سازگاری کاربری‌ها از موارد با اهمیتی است که با استفاده از ArcGIS به تحلیل آنها پرداخته شده است. همچنین از آزمون One-sample T test در تحلیل و بررسی شاخص‌های مورد مطالعه در سنجش کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید استفاده شد. از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی AHP برای سطح‌بندی و تعیین امتیاز نهایی، رتبه‌بندی گزینه‌ها و تعیین گزینه برتر و محله برتر در کیفیت زندگی استفاده شده است.

شاخص‌های تحقیق شامل شاخص‌های کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی است که در اکثر مقالات و تحقیقاتی که در پیشینه تحقیق آمده به عنوان شاخص‌های تحقیق از آنها استفاده شده که در این تحقیق به عنوان شاخص از آنها استفاده شده است. شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در بافت قدیم و جدید شهری کرمان در جدول (۱) آورده شده است.

جدول ۱- شاخص‌ها و مولفه‌های کیفیت زندگی شهری در بافت قدیم و جدید شهری کرمان

شاخص	زیرشاخص
کالبدی و دسترسی	کیفیت کالبدی مسکن (نوع مصالح، تعداد طبقه، مساحت، کیفیت بنا، قدمت بنا و وضعیت همجواری). حمل و نقل عمومی و وضعیت شبکه معابر. ارزش‌های محیط و سیمای شهری از نظر زیبایی، سرزندگی، آرامش و... کیفیت دسترسی به خدمات (از قبیل خدمات ورزشی، تفریحی، فرهنگی، درمانی، بهداشتی، آموزشی، خدمات مربوط به تهیه مایحتاج روزانه و...).
زیست محیطی	پوشش گیاهی و فضای سبز، دفع زباله و پسماند، سیستم‌های بازیافت و فاضلاب‌های خانگی، میزان آلودگی صدا، هوا و بهداشت محیطی.
اقتصادی	اشتغال، فرصت پیدا کردن شغل رضایت بخش، درآمد، وضعیت پس انداز، هزینه زندگی، توانایی تأمین حداقل نیازهای اقتصادی.
اجتماعی	تراکم‌های جمعیتی، میزان تحصیلات، روابط و تعامل اجتماعی، مشارکت اجتماعی، میزان احساس تعلق به محیط، میزان احساس سلامتی از بعد جسمی و روانی، امنیت.

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

قلمرو پژوهش

شهر کرمان در ارتفاع متوسط ۱۷۵۴ متری از سطح دریا قرار گرفته است. وسعت این شهر، ۱۳۰۰۰ هکتار است و به لحاظ مساحت شهری هشتمین شهر ایران و بزرگترین شهر در منطقه جنوب شرق ایران است. محلات انتخابی و مورد مطالعه بافت قدیم (منطقه یک شهر کرمان)، محله مشتاقیه و خواجه خضر است؛ همچنین محلات انتخابی و مورد مطالعه بافت جدید (منطقه دو شهر کرمان)، محله باهنر و هوشنگ مرادی کرمانی است (شکل ۱).

جدول ۲- ویژگی محلات مورد مطالعه بافت قدیم و جدید شهر کرمان

بافت شهری	نام محله	جمعیت	خانوار	مساحت (م ^۲)
بافت قدیم	مشتاقیه	۱۵۵۶	۴۶۱	۱۷۹۶۱۲
	خواجه خضر	۳۷۵۹	۱۱۱۵	۳۹۸۳۹۱
بافت جدید	باهنر	۸۹۴۸	۲۶۵۴	۸۲۴۴۶۲
	هوشنگ مرادی	۳۰۳۲	۸۹۹	۶۴۲۶۰۰

(منبع: سازمان مدیریت برنامه‌ریزی و بودجه استان کرمان، ۱۳۹۵)

شکل ۱- موقعیت محلات مورد مطالعه در شهر کرمان

یافته‌ها

هر فعالیتی در شهر، شعاع عملکردی خاصی دارد که به آن آستانه فعالیت نیز گفته می‌شود. طبق این ویژگی سطح مناسبی از کالبد شهر به آن اختصاص می‌یابد. از آنجا که این خصیصه بنا به خصوصیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه مورد مطالعه از شهری به شهر دیگر متفاوت است؛ بنابراین به منظور برخورد واقع‌بینانه در برنامه‌ریزی، شناخت و مطابقت آنها ضرورت دارد (پورمحمدی، ۱۳۸۸: ۳۵).

شعاع عملکرد کاربری‌های وضع موجود منطقه دو (بافت جدید) شهر کرمان

- کاربری آموزشی

کودکستان: کاربری کودکستان دارای شعاع عملکردی ۴۰۰ متر می‌باشد. طبق مطالعات و شکل (۳) این کاربری تمامی محله باهنر را در بر گرفته است و اما قسمتی از محله هوشنگ مرادی کرمانی را به نحو موثری پوشش نداده است.

دبستان: این کاربری دارای شعاع عملکرد متوسط ۶۰۰ متر می‌باشد، که بیش از ۵۰ درصد محله هوشنگ مرادی کرمانی را تحت پوشش خود قرار داده و از لحاظ شعاع عملکردی در ارتباط با ساختار کالبدی محله باهنر دارای عملکرد مناسبی می‌باشد و به درستی پوشش داده است.

- کاربری فضای سبز: کاربری پارک کودک دارای شعاع عملکرد ۲۵۰ متر محلات مورد مطالعه منطقه یک را در بر نگرفته است و از لحاظ شعاع عملکردی در ارتباط با ساختار شهری به خصوص در محله مشتاقیه دارای عملکرد کاملاً نامناسبی می‌باشد؛ همچنین فضای سبز پارک محله‌ای منطقه را به طور کامل تحت پوشش قرار نداده است و تنها قسمتی از محله هوشنگ مرادی کرمانی را تحت پوشش قرار داده است.

- کاربری ورزشی: این کاربری دارای شعاع عملکرد در مقیاس واحد همسایگی، محلات مورد مطالعه را به طور کامل تحت پوشش قرار داده است ولی در مقیاس محله‌ای در منطقه دو شهری کرمان و محلات مورد مطالعه را به طور کامل تحت پوشش قرار نداده است.

- کاربری بهداشتی-درمانی: این کاربری دارای شعاع عملکرد ۷۰۰ متر در مقیاس ناحیه‌ای و شعاع عملکرد متوسط ۱۳۰۰ متر در مقیاس منطقه‌ای است. این دو کاربری با توجه به اینکه تقریباً تمامی منطقه را در بر نگرفته است ولی دو محله مورد مطالعه را به طور کامل پوشش داده است.

کاربری مذهبی: کاربری مذهبی دارای شعاع عملکرد ۲۰۰ متر مربع بیش از ۵۰ درصد منطقه دو شهری کرمان به خصوص نواحی مرکزی این منطقه به طور کامل تحت پوشش قرار داده است، اما در محله هوشنگ مرادی کرمانی کاربری مذهبی وجود ندارد؛ همچنین محله باهنر نیز بطور کامل پوشش داده نشده است.

شکل ۳- شعاع عملکرد کاربری دهبستان در منطقه دو

شکل ۲- شعاع عملکرد کاربری کودکستان در منطقه دو

شکل ۵- شعاع عملکرد کاربری پارک محله‌ای در منطقه دو

شکل ۴- شعاع عملکرد کاربری پارک کودک در منطقه دو

شکل ۷- شعاع عملکرد کاربری ورزشی محله‌ای در منطقه دو

شکل ۶- شعاع عملکرد کاربری ورزشی واحد همسایگی در منطقه دو

شکل (۹) شعاع عملکرد کاربری مذهبی در منطقه دو

شکل (۸) شعاع عملکرد کاربری درمانی ناحیه‌ای در منطقه دو

شعاع عملکرد کاربری‌های وضع موجود منطقه یک (بافت قدیم) شهر کرمان

-کودکستان: کاربری کودکستان دارای شعاع عملکردی ۴۰۰ متر می باشد. طبق مطالعات و شکل (۱۰) این کاربری تمامی محله خواجه خضر را در بر گرفته است و اما محله هوشنگ مرادی کرمانی را اصلا پوشش نداده است.

-دبستان: این کاربری دارای شعاع عملکرد متوسط ۶۰۰ متر می باشد، که از لحاظ شعاع عملکردی در ارتباط با ساختار کالبدی منطقه یک و محلات مورد مطالعه دارای عملکرد مناسبی می باشد و به درستی پوشش داده است.

-فضای سبز: کاربری پارک کودک دارای شعاع عملکرد ۲۵۰ متر محلات مورد مطالعه منطقه دو را در بر نگرفته است و از لحاظ شعاع عملکردی در ارتباط با ساختار شهری بخصوص در محله هوشنگ مرادی کرمانی دارای عملکرد کاملا نامناسبی می باشد و فقط قسمتی از محله خواجه خضر را در بر گرفته است.

و همچنین فضای سبز پارک محله‌ای منطقه یک را تحت پوشش قرار نداده است ولی درصد قابل توجهی از محلات مشتاقیه و خواجه خضر را تحت پوشش قرار داده است.

-کاربری ورزشی: کاربری ورزشی دارای شعاع عملکرد در مقیاس واحدهم‌سایگی، محلات مورد مطالعه را به طور کامل تحت پوشش قرار داده است و فقط قسمتی از محله مشتاقیه را در بر گرفته است. ولی در مقیاس محله ای در منطقه یک شهری کرمان و محلات مورد مطالعه را تقریباً به طور کامل تحت پوشش قرار داده است.

-کاربری بهداشتی- درمانی: کاربری بهداشتی - درمانی دارای شعاع عملکرد ۷۰۰ متر در مقیاس ناحیه ای و شعاع عملکرد متوسط ۱۳۰۰ متر در مقیاس منطقه‌ای می باشد. این دو کاربری منطقه یک شهری و محله مورد مطالعه را بطور کامل پوشش داده است.

-کاربری مذهبی: کاربری مذهبی دارای شعاع عملکرد ۲۰۰ متر مربع منطقه یک شهری کرمان بخصوص محلات مورد مطالعه این منطقه به طور کامل تحت پوشش قرار داده است.

شکل ۱۱- شعاع عملکرد کاربری دبستان در منطقه یک

شکل ۱۰- شعاع عملکرد کاربری کودکستان در منطقه یک

شکل ۱۳- شعاع عملکرد کاربری پارک محله‌ای در منطقه یک

شکل ۱۲- شعاع عملکرد کاربری پارک کودک در منطقه یک

شکل ۱۵- شعاع عملکرد کاربری ورزشی محله‌ای در منطقه یک

شکل ۱۴- شعاع عملکرد کاربری ورزشی واحد همسایگی در منطقه یک

شکل ۱۷- شعاع عملکرد کاربری مذهبی در منطقه یک

شکل ۱۶- شعاع عملکرد کاربری درمانی ناحیه‌ای در منطقه یک

بررسی وضعیت شاخص‌ها با استفاده از آزمون T

تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه در محله باهنر

برای تحلیل و بررسی وضعیت شاخص‌های مورد مطالعه در زمینه سنجش کیفیت زندگی در بافت قدیم و جدید شهر کرمان (کالبدی، دسترسی به خدمات، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی) در محلات بافت جدید (باهنر و هوشنگ مرادی کرمانی) و محلات بافت قدیم (مشتاقیه و خواجه‌خضر) از آزمون One sample T test استفاده شد. تساوی این متغیرها با عدد ۳ (متوسط) بررسی شده که در ادامه به بررسی و تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه به تفکیک محلات مورد مطالعه شهر کرمان پرداخته شده است. جدول (۳) مقادیر آزمون T تک نمونه‌ای را در محله باهنر نشان می‌دهد. مطابق جدول (۳) سطح معناداری، در شاخص‌های مورد مطالعه (کالبدی و دسترسی به خدمات) در محله باهنر از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده است. این بدان معناست که میانگین این متغیرها اختلاف معناداری با عدد ۳ دارند، با توجه به مقادیر دو ستون حد بالا و حد پایین جدول که هر دو مثبت هستند می‌توان گفت که میانگین شاخص‌های مورد بررسی بیشتر از مقدار متوسط ۳ هست و در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت این شاخص‌ها از نظر جامعه آماری دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله باهنر شهر کرمان می‌باشند.

همان‌طور که از جدول (۳) مشخص است سطح معناداری، در شاخص‌های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی، بیشتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت از دیدگاه ساکنین، وضعیت این شاخص با مقدار متوسط تفاوت معناداری ندارد، دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله باهنر شهر کرمان می‌باشد.

جدول (۳) آزمون T تک نمونه‌ای محله باهنر

شاخص	مقدار متوسط=۳						میانگین
	انحراف معیار	مقدار آماره	سطح معناداری (Sig)	اختلاف از میانگین	میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		
					حد بالا	حد پایین	
کالبدی	۰/۴۲۴	۲/۷۳۶	۰/۰۱۶	۰/۳۰۰	۰/۰۶۴	۰/۵۳۵	۳/۳۰
دسترسی به خدمات	۰/۴۷۳	۲/۸۱۸	۰/۰۱۴	۰/۳۴۴	۰/۰۸۲	۰/۶۰۶	۳/۳۴
زیست محیطی	۰/۶۰۱	۱/۷۱۸	۰/۱۰۸	۰/۲۶۶	-۰/۶۶۲	۰/۵۹۹	۳/۲۶
اقتصادی	۰/۸۰۶	-۰/۵۶۰	۰/۰۸۴	-۰/۱۱۶	-۰/۵۶۳	۰/۳۳۰	۲/۸۸
اجتماعی	۰/۴۹۳	۲/۰۹۲	۰/۰۵۵	۰/۲۶۶	-۰/۰۰۶	۰/۵۴۰	۳/۲۶

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه در محله هوشنگ مرادی کرمانی

جدول (۴) مقادیر آزمون T تک نمونه‌ای را در محله هوشنگ مرادی کرمانی نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول (۴) مشخص است. سطح معنی‌داری، در شاخص‌های کالبدی، دسترسی به خدمات، زیست محیطی و اقتصادی، بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت از دیدگاه ساکنین، وضعیت این شاخص‌ها با مقدار متوسط تفاوت معناداری ندارد، دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله هوشنگ مرادی کرمانی شهر کرمان می‌باشد. مطابق جدول (۴) سطح معناداری، در شاخص اجتماعی از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده‌است. این بدان معنی است که میانگین این متغیرها اختلاف معنی‌داری با عدد ۳ دارند، با توجه به مقادیر دو ستون حد بالا و حد پایین جدول که هر دو مثبت هستند می‌توان گفت که میانگین این شاخص بیشتر از مقدار متوسط ۳ هست و در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت این شاخص از نظر جامعه آماری دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله هوشنگ مرادی کرمانی شهر کرمان می‌باشد.

جدول ۴- آزمون T تک نمونه‌ای محله هوشنگ مرادی کرمانی

شاخص	مقدار متوسط=۳						میانگین
	انحراف معیار	مقدار آماره	سطح معناداری (Sig)	اختلاف از میانگین	میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		
					حد بالا	حد پایین	
کالبدی	۰/۴۱۶	۱/۷۰۳	۰/۱۱۱	۰/۱۸۳	-۰/۴۷۵	۰/۴۱۴	۳/۱۸
دسترسی به خدمات	۰/۳۸۵	-۰/۱۱۲	۰/۹۱۳	-۰/۰۱۱	-۰/۲۲۴	۰/۲۰۲	۲/۹۸
زیست محیطی	۰/۶۰۸	۲/۰۱۶	۰/۰۶۳	۰/۳۱۶	-۰/۰۲۰	۰/۶۵۳	۳/۳۱
اقتصادی	۰/۶۹۹	-۰/۶۴۶	۰/۵۲۹	-۰/۱۱۶	-۰/۵۰۴	۰/۲۷۰	۲/۸۸
اجتماعی	۰/۷۶۶	۲/۱۵۵	۰/۰۴۹	۰/۴۲۶	-۰/۰۰۲	۰/۸۵۱	۳/۴۲

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه در محله مشتاقیه

جدول (۵) مقادیر آزمون T تک نمونه‌ای را در محله مشتاقیه نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول (۵) مشخص است. سطح معناداری، در شاخص‌های زیست محیطی و اجتماعی، بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین در سطح اطمینان ۹۵

درصد می‌توان گفت از دیدگاه ساکنین، وضعیت این شاخص‌ها با مقدار متوسط تفاوت معناداری ندارد، دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله مشتاقیه شهر کرمان می‌باشد.

مطابق جدول (۵) سطح معنی‌داری، در شاخص‌های کالبدی و اقتصادی در محله مشتاقیه شهر کرمان از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده‌است. این بدان معنی است که میانگین این متغیرها اختلاف معنی‌داری با عدد ۳ دارند، با توجه به اینکه میانگین این شاخص‌ها کمتر از مقدار متوسط ۳ هست، در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت این شاخص‌ها از نظر جامعه آماری وضعیت قابل قبولی ندارند و دارای سطح مطلوبی در محله مشتاقیه شهر کرمان نمی‌باشند.

سطح معناداری در شاخص دسترسی به خدمات از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده است. این بدان معناست که میانگین این متغیرها اختلاف معنی‌داری با عدد ۳ دارند، با توجه به مقادیر دو ستون حد بالا و حد پایین جدول که هر دو مثبت هستند می‌توان گفت که میانگین این شاخص بیشتر از مقدار متوسط ۳ هست و در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت این شاخص از نظر جامعه آماری دارای وضعیتی قابل قبول و سطح مطلوبی در محله مشتاقیه شهر کرمان می‌باشد.

جدول ۵- آزمون T تک نمونه‌ای محله مشتاقیه

شاخص	مقدار متوسط = ۳						میانگین
	انحراف معیار	مقدار آماره	سطح معناداری (Sig)	اختلاف از میانگین	میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		
					حد بالا	حد پایین	
کالبدی	۰/۳۵۹	-۲/۵۱۴	۰/۰۲۵	-۰/۲۳۳	-۰/۴۳۲	-۰/۰۳۴	۲/۷۶
دسترسی به خدمات	۰/۳۳۷	۵/۱۰۴	۰/۰۰۰	۰/۴۴۴	-۰/۲۵۷	۰/۶۳۱	۳/۴۴
زیست محیطی	۰/۵۷۶	-۲/۰۱۶	۰/۰۶۳	-۰/۳۰۰	-۰/۶۱۹	۰/۰۱۹	۲/۷۰
اقتصادی	۰/۹۰۵	-۳/۰۶۵	۰/۰۰۸	-۰/۷۱۶	-۱/۲۱۸	-۰/۲۱۵	۲/۲۸
اجتماعی	۰/۶۵۵	-۰/۹۴۵	۰/۳۶۱	-۰/۱۶۰	-۰/۵۲۳	۰/۲۰۳	۲/۸۴

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه در محله خواجه خضر

جدول (۶) مقادیر آزمون T تک نمونه‌ای را در محله خواجه خضر نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول (۶) مشخص است. سطح معنی‌داری، در شاخص‌های زیست محیطی و اجتماعی، بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت از دیدگاه ساکنین، وضعیت این شاخص‌ها با مقدار متوسط تفاوت معناداری ندارد، دارای وضعیتی قابل قبول در محله خواجه خضر شهر کرمان می‌باشد.

سطح معناداری در شاخص‌های کالبدی و اقتصادی در محله خواجه خضر شهر کرمان از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده‌است. این بدان معناست که میانگین این متغیرها اختلاف معنی‌داری با عدد ۳ دارند، با توجه به اینکه میانگین این شاخص‌ها کمتر از مقدار متوسط ۳ هست، در نتیجه در سطح اطمینان درصد می‌توان گفت این شاخص‌ها از نظر جامعه آماری دارای وضعیتی قابل قبولی ندارند و دارای سطح مطلوبی در محله خواجه خضر شهر کرمان نمی‌باشند. مطابق جدول (۶) سطح معنی‌داری، در شاخص دسترسی به خدمات از مقدار ۰/۰۵ کمتر شده است. این بدان معنی است که میانگین این متغیرها اختلاف معنی‌داری با عدد ۳ دارند، با توجه به مقادیر دو ستون حد بالا و حد پایین جدول که هر دو مثبت هستند می‌توان گفت که میانگین این شاخص بیشتر از مقدار متوسط ۳ هست و در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت این شاخص از نظر جامعه آماری دارای وضعیتی قابل قبول در محله خواجه خضر شهر کرمان می‌باشد.

جدول ۶- آزمون T تک نمونه‌ای محله خواجه خضر

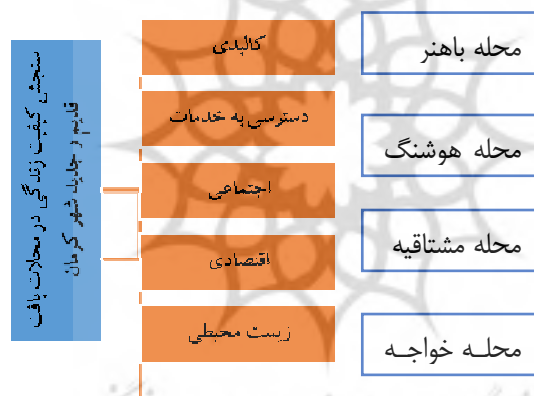
شاخص	مقدار متوسط = ۳						میانگین
	انحراف معیار	مقدار آماره	سطح معناداری (Sig)	اختلاف از میانگین	میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		
					حد بالا	حد پایین	
کالبدی	۰/۳۴۶	-۲/۹۷۸	۰/۰۱۰	-۰/۲۶۶	-۰/۴۵۸	-۰/۰۷۴	۲/۷۳
دسترسی به خدمات	۰/۲۸۰	۵/۵۲۷	۰/۰۰۰	۰/۴۰۰	۰/۲۴۴	۰/۵۵۵	۳/۴۰
زیست محیطی	۰/۵۸۶	-۰/۴۴۱	۰/۶۶۶	-۰/۰۶۶	۰/۳۹۱	۰/۲۵۷	۲/۹۳
اقتصادی	۰/۷۹۵	-۲/۹۲۳	۰/۰۱۱	-۰/۶۰۰	-۱/۰۴۰	-۰/۱۵۹	۲/۴۰
اجتماعی	۰/۵۴۲	-۱/۰۴۷	۰/۳۱۳	-۰/۱۴۶	-۰/۴۴۷	۰/۱۵۳	۲/۸۵

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

مقایسه شاخص‌ها با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی AHP

مرحله اول: ساخت سلسله مراتبی

ساختن سلسله مراتب و ایجاد یک نمایش گرافیکی از مسئله است که در آن هدف، معیارها و گزینه‌ها نشان داده می‌شوند.

شکل ۱۸- هدف، معیارها و گزینه‌های مورد مطالعه در

مرحله دوم: وزن دادن به معیارها

در مقایسه‌ای که بین ۵ معیار اصلی صورت گرفت، بیشترین وزن به معیار کالبدی با وزن ۰/۴۰۷ و کمترین آن به معیار زیست محیطی با وزن نسبی ۰/۰۹۶ داده شد.

جدول (۷) وزندهی به معیارهای کیفیت زندگی

معیارها	کالبدی	دسترسی به خدمات	اجتماعی	اقتصادی	زیست محیطی	وزن نسبی
کالبدی	۱	۳	۴	۲	۳	۰/۴۰۷
دسترسی به خدمات	۰/۳۳	۱	۲	۱	۳	۰/۱۹۸
اجتماعی	۰/۲۵	۰/۵	۱	۰/۵	۱	۰/۰۹۹
اقتصادی	۰/۵	۱	۲	۱	۲	۰/۱۹۸
زیست محیطی	۰/۳۳	۰/۳۳	۱	۰/۵	۱	۰/۰۹۶

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

مرحله سوم: وزن دادن به گزینه‌ها

جدول ۸- وزن دهی به گزینه‌ها

معیارها	گزینه‌ها			
	محلّه باهنر	محلّه هوشنگ مرادی	محلّه مشتاقیه	محلّه خواجه خضر
کالبدی	۰/۵۱۵	۰/۳۳۳	۰/۰۷۵	۰/۰۷۵
دسترسى به خدمات	۰/۲۷۸	۰/۰۵۸	۰/۳۳۱	۰/۳۳۱
اجتماعی	۰/۲۸۰	۰/۵۴۴	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷
اقتصادی	۰/۳۸۵	۰/۳۸۵	۰/۰۸۶	۰/۱۴۱
زیست محیطی	۰/۲۸۴	۰/۵۴۷	۰/۰۵۷	۰/۱۱۰

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

مرحله چهارم: تلفیق وزن‌ها و تعیین امتیاز نهایی (رتبه بندی گزینه‌ها)

با توجه به وزن نسبی به دست آمده در هر شاخص برای هر محلّه که در جدول بالا نیز مشاهده می‌شود، محلّه باهنر با بیشترین امتیاز ۰/۳۹۴ در رتبه اول، محلّه هوشنگ مرادی کرمانی با امتیاز ۰/۳۲۷ در رتبه دوم، محلّه خواجه خضر با امتیاز ۰/۱۴۱ در رتبه سوم و مشتاقیه با کمترین امتیاز ۰/۱۲۵ از نظر شاخص‌های تعیین شده کیفیت زندگی در رتبه آخر قرار می‌گیرد.

جدول ۹- تعیین امتیاز نهایی گزینه‌ها

رتبه	امتیاز	محلّه	بافت شهری
۴	۰/۱۲۵	مشتاقیه	بافت قدیم
۳	۰/۱۴۱	خواجه خضر	
۱	۰/۳۹۴	باهنر	بافت جدید
۲	۰/۳۲۷	هوشنگ مرادی	

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷)

شکل ۱۹- رتبه‌بندی محلات مورد مطالعه بر اساس مدل AHP

مرحله پنجم: محاسبه میزان سازگاری

طبق تجربه اگر نرخ سازگاری (C.R) $0/1$ یا کمتر باشد، می توان دآوری ها را خوب و وزن ها را قابل اعتماد دانست؛ در غیر این صورت تحلیل گر باید به مراحل قبل برگردد و مجدداً به بازبینی دآوری ها بپردازد. برای محاسبه نرخ سازگاری، تحقیقات متعددی صورت گرفته است که بهترین روش، استفاده از بردارهای ویژه است. نخستین قدم، محاسبه حاصل ضرب ماتریس A با بردار وزن های سنجه ها W است. با توجه به اینکه نرخ سازگاری (C.R) کمتر از $0/1$ می باشد، می توان دآوری ها را خوب و وزن ها را قابل اعتماد دانست.

جدول ۱۰- محاسبه وزن ویژه معیارهای کیفیت زندگی

وزن ویژه	وزن نسبی	زیست محیطی	اقتصادی	اجتماعی	دسترسی به خدمات	کالبدی	معیارها
۲/۰۸۱	۰/۴۰۷	۳	۲	۴	۳	۱	کالبدی
۱/۰۱۶	۰/۱۹۸	۳	۱	۲	۱	۰/۳۳	دسترسی به خدمات
۰/۴۹۴	۰/۰۹۹	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۰/۲۵	اجتماعی
۰/۹۸۹	۰/۱۹۸	۲	۱	۲	۱	۰/۵	اقتصادی
۰/۴۹۳	۰/۰۹۶	۱	۰/۵	۱	۰/۳۳	۰/۳۳	زیست محیطی

(منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷)

با توجه به نتایج آزمون T تک نمونه ای، در شاخص های مورد مطالعه (کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی) محلات مورد مطالعه وضعیتی به شرح زیر داشتند:

- محله باهنر در شاخص اقتصادی با امتیاز $0/375$ ، در شاخص اقتصادی $0/285$ ، در شاخص زیست محیطی $0/284$ و در شاخص کالبدی $0/515$ وضعیت نخبینسبت به دیگر محلات شهری دارد. محله هوشنگ مرادکرمانی در شاخص اقتصادی $0/385$ ، در شاخص اقتصادی $0/544$ ، در شاخص زیست محیطی $0/547$ و در شاخص کالبدی $0/333$ در سطح تقریباً نزدیکی با شهرک محله باهنر قرار دارد. محله خواجه خضر در شاخص اقتصادی $0/141$ ، در شاخص اجتماعی $0/087$ در شاخص زیست محیطی با $0/117$ و در شاخص کالبدی $0/075$ امتیاز را کسب کرده است که نسبت به دو محله بافت جدید در سطح پایین تری قرار دارد. محله مشتاقیه در شاخص اقتصادی $0/086$ ، در شاخص اجتماعی $0/087$ ، در شاخص زیست محیطی $0/057$ و در شاخص کالبدی $0/075$ در سطح پایین تری نسبت به محله خواجه خضر قرار دارد.

- با مقایسه ای که بین ۵ معیار اصلی با استفاده از مدل AHP صورت گرفت، بیشترین وزن به معیار کالبدی با وزن $0/407$ و کمترین آن به معیار زیست محیطی با وزن نسبی $0/096$ داده شد. با توجه به وزن نسبی به دست آمده در هر شاخص برای هر محله، محله باهنر با بیشترین امتیاز $0/394$ در رتبه اول، محله هوشنگ مرادی کرمانی با امتیاز $0/327$ در رتبه دوم، محله خواجه خضر با امتیاز $0/141$ در رتبه سوم و مشتاقیه با کمترین امتیاز $0/125$ از نظر شاخص های تعیین شده کیفیت زندگی در رتبه آخر قرار می گیرد که علت اصلی سطوح متفاوت کیفیت زندگی در بافت قدیم و جدید شهری کرمان را می توان عدم توجه و رسیدگی به وضعیت کالبدی بافت قدیم شهری و فرسودگی بیشتر ابنیه آن در طی مرور زمان دانست که سطح کیفیت زندگی را در این بافت نسبت به محلات بافت جدید شهر کرمان تنزل داده است.

نتایج

بافت قدیم و بافت جدید شهر کرمان تفاوت معناداری از نظر کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و دسترسی به خدمات دارند. هرچه فاصله زمانی احداث بافت قدیم و جدید بیشتر باشد، تفاوت میان بافت ها نیز بیشتر است. تفاوت

میان محله مشتاقیه به عنوان محله بسیار قدیمی شهر کرمان با محله نوساز باهنر بیشتر از تفاوت میان محله خواجه خضر و محله هوشنگ مرادی کرمانی است. آنچه که باید در این بافتها اتفاق افتد، این است که در بافت‌های قدیم شهری تغییراتی ایجاد شود و این تغییرات در شاخص‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی به صورت توأم صورت گیرد و فضای کالبدی و فرسوده قدیم شهری که جاذبه‌ای برای نسل جدید ندارد، حداقل جاذبه را پیدا کند تا اختلاف حداکثری که امروز وجود دارد کاهش یابد و جمعیت‌پذیری این بافتها افزایش یافته و پذیرش نسل جدید برای سکونت در بافت قدیم افزایش یابد. در این صورت سایر شاخص‌ها به تدریج بهبود پیدا می‌کند و اختلاف بافت‌ها به حداقل می‌رسد.

خروجی حاصل از نتایج نشان می‌دهد هرچه از بافت قدیم شهری فاصله گرفته می‌شود، کیفیت کالبدی، اقتصادی و زیست‌محیطی شهری افزایش می‌یابد به طوری که بدترین وضعیت در بافت قدیم و فرسوده شهری و وضعیت متوسط در بافت مبانی شهر و بهترین وضعیت در بافت جدید شهری دیده می‌شود. نتایج این مطالعه با مطالعات و شاخص‌های مطرح شده توسط (Das, 2008) و (Tuanseik, 2000) همخوانی دارد.

پیشنهادها

- نوسازی و بهسازی، درصد بالایی از ساختمان‌های تخریبی و مخروبه با توجه به خطر فرسایش و تخریب ابنیه در محلات خواجه خضر و مشتاقیه.
- امکان استفاده از الگوهای پایدار معماری و فضای شهری در بهسازی و نوسازی و همچنین اجرای تدابیری جهت حفظ ارزش‌های اصیل، کهن و پایدار معماری و شهری نهفته در محلات مشتاقیه و خواجه خضر.
- استفاده از زمین‌های بایر و بلااستفاده موجود به منظور ایجاد خدمات شهری مورد نیاز ساکنین در محلات مورد مطالعه به خصوص محلات هوشنگ مرادی و باهنر.
- نوسازی و بهسازی واحدهای مسکونی موجود جهت جذب جمعیت و کاهش مهاجرت از محلات مشتاقیه و خواجه خضر.
- اصلاح عرضی و هندسی معابر، کوچه‌ها و خیابان‌های دارای مشکل به خصوص بافت قدیم و فرسوده شهر به خصوص محله خواجه خضر و مشتاقیه.
- توزیع فضایی مناسب خدمات شهری و همچنین افزایش تعداد و سطح سرانه آنها با توجه به نیاز شهروندان به خصوص در محلات مورد مطالعه.
- توجه ویژه به ایجاد و حفظ ارزش‌های محیطی و سیمای شهری از نظر زیبایی، سرزندگی، آرامش به خصوص در محله مشتاقیه.
- افزایش پوشش گیاهی و فضای سبز در محلات مورد مطالعه به خصوص در محله مشتاقیه.

قدردانی

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده سوم مقاله است که در بخش جغرافیای دانشگاه شهید باهنر کرمان انجام شد. بدینوسیله به خاطر حمایت‌های مادی و معنوی انجام شده، مراتب قدردانی از آن دانشگاه به عمل می‌آید.

References:

- خادم‌الحسینی، احمد؛ منصوریان، حسین؛ ستاری، محمدحسین (۱۳۸۹). *سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان)*. فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، شماره ۳، صص ۴۵-۶۰.

رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علی اکبر؛ منصوریان، حسین؛ ستاری، محمدحسین (۱۳۸۹). **توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد استان لرستان)**. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۲، صص ۸۷-۱۱۰.

سازمان مدیریت برنامه ریزی و بودجه استان کرمان (۱۳۹۵). **آمارنامه**.

عظیمی، آزاده (۱۳۸۹). **ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری**. ماهنامه اطلاع‌رسانی، آموزش و پژوهش شوراها، شماره ۳.

غفاری، غلامرضا (۱۳۸۸). **منطق پژوهش تطبیقی**. مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ۳، شماره ۴.

لطفی، صدیقه؛ فرجی‌ملائی، امین؛ منوچهری، ایوب؛ عظیمی، آزاده (۱۳۹۰). **تحلیل کیفیت زندگی شهری با استفاده از روش آنتروپی و تکنیک SAW (مطالعه موردی: بافت شهری میان‌دوآب)**. فصلنامه جغرافیا و آمایش سرزمین، شماره ۱، صص ۶۹-۸۶.

لطفی، صدیقه (۱۳۸۸). **مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه ریزی شهری**. فصلنامه جغرافیای انسانی، شماره ۴، صص ۶۵-۸۰.

نجات، سحرناز (۱۳۸۷). **کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن**. مجله اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲، صص ۶۲-۵۷.

Bllesteros, B.C., Sanchez, I.M.G., Lorenzo, J.M.P (2012). **Effects of Different Modes of Local Public Services Delivery on Quality of Life in Spain**. Journal of Cleaner Production, No.37, pp.68-81.

Dalkey, N.C (1982). **Studies in Quality of Life**. Washington DC, Lexington Books.

Das, D (2008). **Urban Quality of Life: A case study of Guwahati**. Social Indicators Research, Vol.88, No.2, pp.297-310.

Donald, A (2001). **What is quality of life?** Available at, www.jr2.ox.ac.uk.

Epley, D.R., Menon, M (2008). **A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of life**. Social Indicator Research, No.88, pp.281-296.

Hantrais, L (2009). **International comparative Research**. Now York: Plagrare.

King C.R, Hinds, P.S (2006). **Quality of Life from Nursing and Patient Perspective**. Jones and Bartlett publishers, Massachusettes.

Lee, Y.J (2008). **Subjective quality of life measurement in Taipei**. Building and Environment, No.43(7), pp.1205-1215.

Liu, B.C (1996). **Quality of Life Indicators in US Metropolitan Areas: A Statistical Analysis**. Praeger, New York.

- Mostafa, A.M (2012). Quality of Life in Value Urban Area: Kasr Eline Street in Cairo. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, No.50, pp.254-270.
- Orley, J., Kuyken, W (1994). *The WHO QoL Group development of the world health organization*. Quality of life. Assesment Internal perspective, No.12, pp.1-6.
- Phillips, D (2006). *Quality of Life; Concept, Policy and Practice*. London: Rutledge. [Http://www.worldbank.org/](http://www.worldbank.org/) (Official website of the World Bank).
- Privatization and Quality of Life (Case Study: Merdeka Squar Medan)*. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, No.36, pp.466-475.
- Profect, M., Gorden, P (1992). *Planning for Urban Quality*. London.
- TuanSeik, F (2000). *Subjective assessment of urban quality of life in Singapore*. *Habitat International*, No.24, pp.31-49.
- Vankamp (2003). *Irene and etal; Urban environmental quality and human well-being Toward a conceptual framework and demarcation of concepts: a literature study*. *landscape and urban planning*, No.43, pp.3-79.
- Ware, J., Gandek, B (2004). *Overview of the Sf-36 Health survey and the International Quality of life Assesment (IQOLA) project*. *J Clinic Epidemil*, 51 (11): 903-912.